

Social utblick

Arne Borg

Förtidspensioner som sparobjekt

Jakten på förtidspensionerna är i full gång. Är det för lätt att bli förtidspensionerad? Antalet förtidspensionärer har ökat kraftigt de senaste åren och de årliga kostnaderna uppgår till ca 36 miljarder. Kan vi ha det så i tider av ökande budgetunderskott? Pensionsarbetsgruppen, som arbetade fram förslaget till ett nytt folkpensionssystem, valde att rensa bort förtidspensionerna ur sammanhanget och överlämna dem ofinansierade till en annan utredning.

När en sk hearing om förtidspensioner anordnades i början av oktober med ett antal forskare inom socialförsäkringsområdet var det därför med stor förväntan åhörarna tog plats. Redan från början slogs det fast att den stora ökningen av antalet förtidspensioner 1992 och 1993 mest var en synvilla. Ökningen berodde på att försäkringskassorna medvetet avslutade mycket långvariga sjukfall. Ökningen på pensionssidan motsvarades i stort sett av minskningen på sjukförsäkringssidan.

Men är det inte så att många arbetslösa har blivit förtidspensionerade? Nej, det finns inget klart samband mellan förtidspensioner och arbetslöshet. Andelen förtidspensionärer bland befolkningen i yrkesverksam ålder är i stort sett densamma i arbetslöshetens år 1993 som den var 1990 då arbetslösheten var av mer "normal" omfattning.

En av talarna pekade på hur attityden till förtidspensionärer ändrats under de senaste tio åren. Då rikta-

des kritiken mot försäkringskassorna som beskyldes för en alltför snål sällning. Nu riktas misstänksamheten mot förtidspensionärerna och man talar om ett utbrett fusk. Vem minns inte en Aktuelltsändning under valrörelsen där man påvisade hur någon tillskansat sig förtidspension genom att överta en annan persons identitet och hur en upphetsad tjänsteman på försäkringskassan hävdade att detta långtifrån var någon enstaka händelse.

I själva verket är det tämligen ovanligt att människor eftersträvar förtidspension. Det innebär oftast ett definitivt avsked från normalt samhällsliv med isolering och en tillvaro under den ekonomiska knapphetens kalla stjärna. Många drabbas av psykiska besvär.

Det finns alltså flera skäl att eftersträva en större begränsning av antalet förtidspensionärer, inte bara ekonomiska. En metod är att ägna större uppmärksamhet åt dålig arbetsmiljö. Allt för många förtidspensioner har sin grund i miserabla arbetsförhållanden.

En annan metod är att ägna större kraft åt rehabilitering. Några av talarna vid denna hearing menade att rehabiliteringsåtgärder vid sjukfall som tenderar att bli långvariga ofta sätts in slentrianmässigt och oplanerat och på sikt gör större skada än nytta. Om rehabiliteringsåtgärder skall lyckas måste man först välja ut dem som det är meningsfullt att rehabilitera och därefter göra kraftiga insatser från början. Den personal som sysslar med dessa frågor har mestadels för dålig utbildning för att göra professionella bedömningar.

Slutintrycken från denna hearing. En rejäl grundutbildning för rehabiliteringsbedömare inom försäkringskassan och bättre stimulans för arbetsgivare att engagera sig i miljö- och rehabiliteringsfrågor samt bättre samordning mellan sjukvården och olika försäkringsystem. Sådana insatser är effektivare om man på sikt vill spara kostnader och minska mänskligt lidande än att huvudsakligen koncentrera ansträngningarna på att göra porten till förtidspension trång och svårforcerad.